

Економічна злочинність як загроза економічній безпеці держави: понятійно-змістовні положення та властивості

Економічна злочинність безумовно впливає на систему економічної безпеки держави, адже є деструктивним фактором, що руйнує систему економічних відносин різних рівнів як зсередини, так і ззовні. Зважаючи на те, що економічна злочинність знаходиться в об'єктно-предметному полі економічних наук та є загрозою економічній безпеці держави, її варто внести в поле економічних наук, що вивчають економічну безпеку держави. Аналіз наукових джерел дав можливість згрупувати усі підходи відповідно до того як їх тлумачать автори, а саме: кримінально карані корисливі діяння; вид злочинів; протиправна діяльність; соціально-економічне явище; умисні корисливі злочини; діяння у сфері економічних відносин; порушення інтересів; джерела тіньової економіки; корисливі зазіхання; навмисні або необережні діяння. Аналіз наведених підходів до тлумачення змісту поняття «економічні загрози» дав можливість виявити його багатовекторність, через те, що економічні злочини є об'єктом різних галузей права, зокрема, господарського, земельного, екологічного, адміністративного, міжнародного та кримінального; економічні злочини знаходяться на перетині інтересів сукупності учасників суспільних відносин, а саме: підприємств; державних органів; фінансово-кредитних установ; міжнародних організацій; громадських організацій; громадян та груп осіб; економічні злочини є об'єктом дослідження сукупності наук, зокрема, економічних, соціальних, юридичних, державного управління, технічних. Усвідомлення об'єктно-предметного поля визначення економічної злочинності дало можливість запропонувати під економічними злочинами розуміти загрози економічній безпеці держави, що полягають у здійсненні протиправної економічної діяльності (економічні процеси, відносини, операції) або порушення вимог щодо легальної економічної діяльності для задоволення корисливих інтересів особи або групи осіб.

Ключові слова: економічна злочинність; економічна безпека; види злочинів.

Актуальність теми. Економічна злочинність безумовно впливає на систему економічної безпеки держави, адже є деструктивним фактором, що руйнує систему економічних відносин різних рівнів як зсередини, так і ззовні. Економічна злочинність є міждисциплінарною категорією, адже займає певне місце в об'єктно-предметному полі економічних, соціологічних, політичних, правових та державно-управлінських наук. Відповідно, в системі наукових досліджень сформувалася сукупність різносторонніх підходів до розуміння економічної злочинності. Більшість підходів тлумачить зміст економічної злочинності з позиції юридичних наук у частині регулювання економічної діяльності та запобігання і протидії цим видам злочинів. В економічній науці таке поняття майже не розглядалося, проте економічна злочинність знаходиться в об'єктно-предметному полі економічних наук та є загрозою економічній безпеці держави. Сьогодні економічну злочинність варто внести в поле економічних наук, що вивчають економічну безпеку держави, що дозволить розробити механізми забезпечення її відповідного рівня.

Зважаючи на те, що економічна злочинність переважно вивчалася з правової точки зору, є необхідність ідентифікації її змістовних властивостей як економічної категорії, а саме як загрози економічній безпеці держави. Відповідно, актуалізується потреба в науковому пошуку нового понятійного апарату механізмів запобігання та протидії економічній злочинності як загрози економічній безпеці держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тлумачення поняття «економічний злочин» розкривали у своїх працях вітчизняні та зарубіжні автори, а саме: І.М. Базярук, О.І. Барановський, В.Т. Білоус, І.Г. Богатирьов, А.М. Бойко, О.О. Бондаренко, М.Б. Бучко, М.Ю. Валуйська, З.С. Варналія, В.І. Василичук, В.А. Ведькал, А.Ф. Волобуєв, Д.О. Грицишен, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, О.Горбань, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов, А.Л. Дудніков, А.П. Закалюк, О.Г. Кальман, Н.І. Клименко, В.В. Коваленко, В.П. Корж, С.Й. Кравчук, О.М. Кубецька, О.В. Лисодєд, О.М. Литвак, Н.В. Лісова, Г.А. Матусовський, Я.В. Мочкош, Є.В. Невмеженський, Т.М. Остапенко, Я.С. Палешко, О.В. Пчеліна, Л.А. Пісковець, В.М. Попович, В.А. Предборський, В.Д. Пчолкін, І.І. Рогов, Т.О. Скакун, Л.П. Скалзуб, Є.Л. Стрельцов, Н.К. Сукач, В.Я. Тацій, О.О. Титаренко, А.М. Толкач, В.В. Франчук, Д.М. Харко, І.О. Юрчик.

Метою статті є дослідження понятійно-змістовних положень та властивостей поняття «економічної злочинності» як загрози економічній безпеці держави.

Викладення основного матеріалу. Економічна злочинність знаходиться на перетині інтересів різних суспільних інститутів, а тому посідає вагомe місце в розвитку категоріального апарату суспільних наук. Зокрема, вітчизняний дослідник Т.З. Гарасимів охарактеризував філософську сторону економічної злочинності: «Центральною проблемою при вивченні економічної злочинності як соціального явища виступає питання про його органічний зв'язок із життєдіяльністю суспільства. Така постановка проблеми не може вважатися незаперечною, адже вона інколи призводить до багатозначних практичних висновків. Якщо об'єднати різноманітні школи, вчення, концепції, теорії про сутність і походження економічного злочину, то визначальними для них будуть два світоглядно-методологічних підходи в історичному аспекті. Насамперед це – натуралістично-матеріалістичне розуміння проблеми, відповідно до якого основу життєдіяльності суспільства становить матеріальне виробництво, а суспільство виступає частиною природи з огляду на те, що об'єктивні закони його розвитку проявляються через свідому діяльність людей. Протилежний підхід – це так званий релігійно-ідеалістичний, який заперечує будь-яку закономірність у суспільному розвитку під визначальним провіденціалістським впливом його духовних начал. Для обох філософсько-світоглядних підходів розуміння життєдіяльності суспільства характерне поєднання економічного злочину і злочинності зі злом, яке притаманне самій людині через її недосконалість, оскільки вона не має в готовому вигляді відповідних умов життя і постійно бореться за їх утворення, як це, зокрема, спостерігається при матеріалістичному розумінні суспільства» [1, с. 129]. У контексті зазначеного варто дослідити зміст економічної злочинності з позиції погляду вітчизняних та зарубіжних вчених, з одного боку, та надати цьому явищу критеріїв, які визначають його як загрозу економічній безпеці держави з іншого.

Проведений аналіз різних наукових та навчальних літературних джерел дає підстави стверджувати те, що не існує єдиного підходу щодо тлумачення поняття «економічний злочин». Слід зауважити, що ряд авторів вживає як синоніми до поняття «економічний злочин» інші визначення, наприклад: злочини в економічній сфері, злочини у сфері економіки, злочини в економіці, злочинність у сфері економічних відносин, злочини у сфері економічної діяльності, злочини економічної діяльності, злочини економічної спрямованості. Розглянувши наявні тлумачення, вважаємо за необхідне здійснити більш ретельний їх аналіз.

Цілком обґрунтованим є бачення Н.Л. Гула щодо виявлення ознак економічних злочинів, які можуть певним чином проявлятися, зокрема: «1) зовні вони часто мають вид нормальних фінансово-господарських операцій; 2) більшість зазначених злочинів залишає сліди в різних документах (управлінських, бухгалтерських, технологічних, складених органами контролю тощо); 3) вчинення злочинів у зазначеній сфері є корисливим і фігурант має на меті отримання матеріальних цінностей або грошових засобів» [2, с. 323].

У науковій літературі щодо цього питання точаться дискусії. А ось нормативно-правова база дає таке визначення цьому поняттю: «Економічна злочинність – сукупність різних видів навмисних посягань на економічні відносини, що охороняються державою, незалежно від форм власності та видів діяльності суб'єктів, які виконують певні функції у сфері виробництва, обміну, обслуговування, а також осіб, пов'язаних із регулюванням цієї діяльності» [3]. Такий підхід не повною мірою дає пізнання цього небезпечного явища, а характеризує лише його правову сторону.

Проаналізувавши вітчизняні та літературні джерела, пропонуємо усі підходи групувати таким чином (рис. 1).

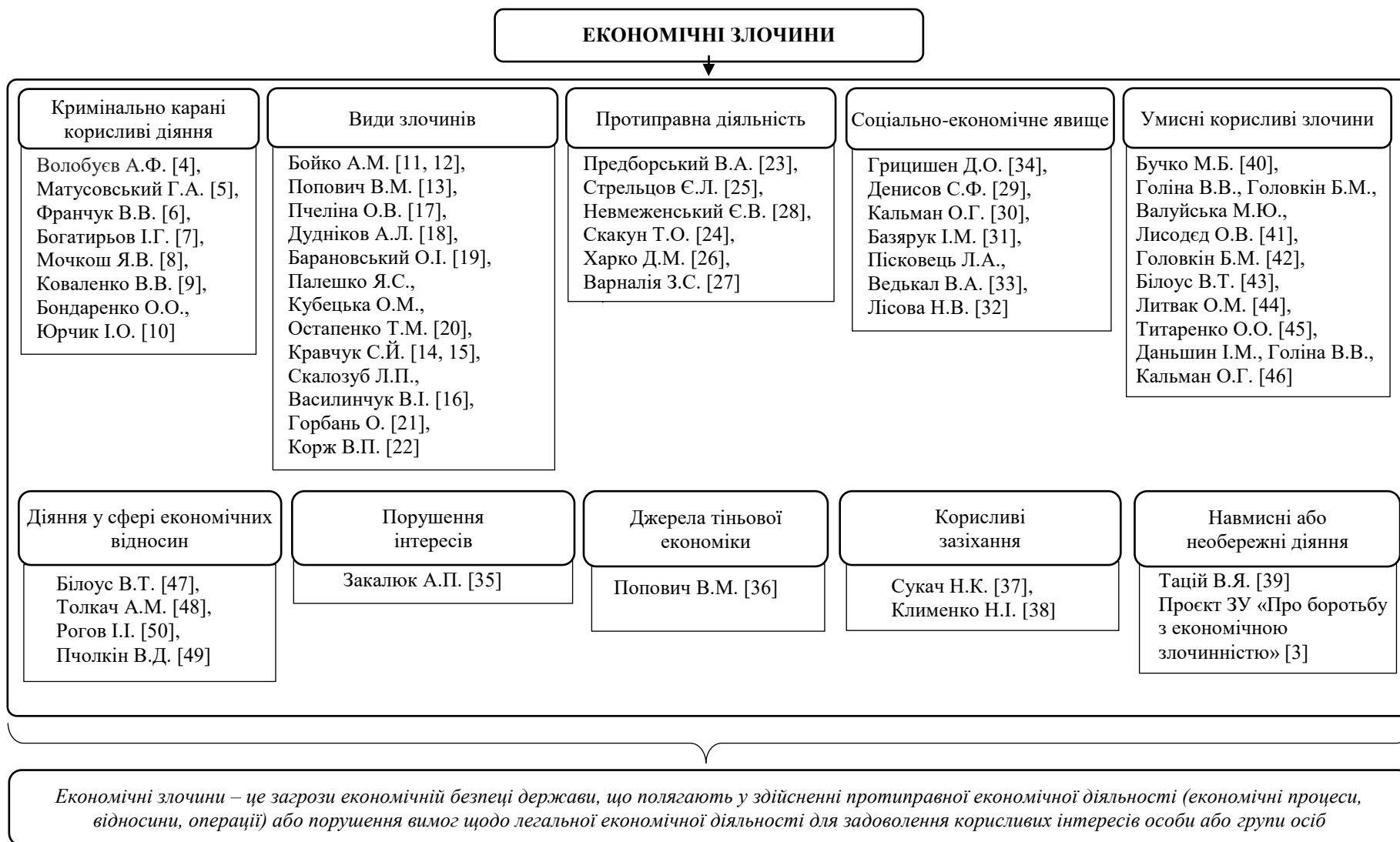

Рис. 1. Погляди та зміст економічної злочинності в науковій літературі

Розглядаючи поняття «економічний злочин» відсутнє однозначне бачення щодо його тлумачення. Так різні автори тлумачать його по-різному, а саме: *кримінально карані корисливі діяння; вид злочинів; протиправна діяльність; соціально-економічне явище; умисні корисливі злочини; діяння у сфері економічних відносин; порушення інтересів; джерела тіньової економіки; корисливі зазіхання; навмисні або необережні діяння.*

Зупинимося більш детально на розгляді згрупованих нами визначень різних авторів, що дозволить виявити властивості цього явища та ширше підійти до його ідентифікації в структурі загроз економічній безпеці держави.

1. Кримінально карані корисливі діяння

До першої групи «кримінально карані корисливі діяння» ми зарахували визначення, наведені такими науковцями, серед яких: І.Г. Богатирьов, О.О. Бондаренко, А.Ф. Волобуєв, В.В. Коваленко, Г.А. Матусовський, І.Г. Богатирьов, В.В. Франчук, І.О. Юрчик. Зазначені вчені досліджували економічні злочини з позиції їх місця в кримінальному праві та необхідності встановлення відповідальності за такі діяння. Крім того, важливою властивістю цієї категорії є корисливість такого діяння, що має обов'язково знайти своє відображення при формуванні механізмів державної політики з позиції профілактичних заходів у сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Вітчизняний дослідник проблем розслідування економічних злочинів та налагодження комунікації між різними учасниками цього процесу А.Ф. Волобуєв наголошував, що під економічними злочинами варто розуміти: «кримінально карані корисливі діяння, вчинені з використанням легальних форм і інститутів господарської діяльності, повноважень по регулюванню і контролю над цією діяльністю» [4]. Це визначення може мати місце лише з позиції характеристики окремих видів економічних злочинів, а тому має ряд дискусійних положень, зокрема: по-перше, інструменти скоєння економічних злочинів можуть бути як серед легальних, так і нелегальних форм; по-друге, автором не охарактеризовано суб'єктів таких злочинів; по-третє, суб'єктами можуть бути як інститути господарської діяльності, так і інші суб'єкти, які не пов'язані із господарською діяльністю; по-четверте, економічні злочини можуть вчинятись як однією особою, так і групою осіб.

Матусовський Г.А. дає таке визначення поняття «економічного злочину»: «це корисливі діяння, що вчиняються особами, які виконують певні функції у сфері виробництва і послуг, а також особами, пов'язаними із регулюванням цієї діяльності та контролем за нею» [5, с. 15, с. 27]. Це визначення є досить дискусійним, адже економічна злочинність з позиції регулювання економічної діяльності значно виходить за межі власне економічного злочину та переважно стосується політичної корупції. Звичайно, коли мова йде про адміністративні послуги в сфері економічної діяльності, контроль за економічною діяльністю чи незалежний аудит фінансової звітності, то такі злочини певним чином можуть визнаватися економічними, з одного боку, а з іншого – більшою мірою відповідають корупційним злочинам. У той же час корупційні злочини також відповідають окремим критеріям економічних злочинів, а тому можуть зайняти відповідне місце в їх класифікації.

У свою чергу В.В. Франчук ототожнює поняття «економічні злочини» з поняттям «злочини в сфері економіки» та тлумачить таким чином: «кримінально карані діяння, які посягають на економічну структуру продуктивних сил суспільства, систему економічних відносин та встановлений порядок управління ними (механізм господарювання)» [6, с. 249]. Погоджуючись із тлумаченням вченого, варто наголосити, що економічним злочинам властиві сукупність і інших властивостей, не лише економічні наслідки, що порушують економічну структуру, але й сукупність інших наслідків, зокрема, соціальних, політичних, інфраструктурних, психологічних та інших.

У підручнику з кримінології автор І.Г. Богатирьов це поняття визначає як «сукупність кримінально караніх діянь, які вчиняються в економічній сфері з використанням легітимних, техніко-облікових та контрольно-управлінських прав і повноважень, здійснюються систематично і мають довготривалий характер» [7, с. 256]. Дискусійність такого підходу полягає у вказаному далі: по-перше, економічні злочини можуть мати як довготривалий, так і разовий характер; по-друге, економічні злочини можуть не завжди реалізовуватися через легітимні права та повноваження, наприклад, промислове шпигунство; по-третє, автор наголошує лише на облікових та управлінських аспектах економічних злочинів, але, як показує практика, інструменти, методи та мотиви можуть знаходитися поза межами управління діяльністю економічних інституцій.

Досить розгорнутим є тлумачення поняття «економічний злочин», яке пропонує Я.В. Мочкош. Зокрема, він вбачає в ньому «корисливі діяння, вчинювані особами, які виконують певні функції у сфері виробництва, товарообігу чи фінансової діяльності і спрямовані на отримання незаконного прибутку; високий ступінь їх поширеності, тривало і поширено розвивається під прикриттям економічної діяльності; здатність до швидких змін на ґрунті професійної діяльності з використанням необхідних фахівців; енергійний перехід до нових організаційних та структурних перетворень та активна протидія правоохоронним органам» [8, с. 301]. Це визначення найбільш точно характеризує властивості економічних злочинів. Так економічні злочини розглядаються як суспільне явище, що проявляється як в

економічній, так і неекономічній сфері. Проте з позиції цього дослідження є потреба в тлумаченні економічних злочинів як з позиції процесу їх реалізації, так і з позиції наслідків, що проявляються на рівні економічної безпеки держави.

Вітчизняний науковець В.В. Коваленко в своєму дослідженні на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук дає таке визначення поняттю «економічна злочинність», відповідно до якого «це кримінально-карні винні і суспільно небезпечні діяння, при вчиненні яких для одержання матеріальної вигоди використовуються легальні економічні інститути (правила, форми, процедури, механізми економічної діяльності)» [9]. Це визначення найбільш доцільно характеризувати з позиції теорії суспільних відносин, в той же час дискусійною є теза автора щодо легальних економічних інститутів, адже економічні злочини можуть здійснюватися і через нелегальну економічну діяльність, яка сама по собі є злочином.

Досить змістовним також є визначення «економічного злочину», яке наводять в своєму дослідженні О.О. Бондаренко, І.О. Юрчик: «це винне каране діяння (дія чи бездіяльність), здійснене з протиправним використанням легітимних технологічно-облікових операцій, фінансово-правових інструментів, організаційно-регулятивних та контрольно-управлінських прав і повноважень, які з корисливих чи інших протиправних мотивів посягають на фінансово-економічну безпеку соціальних систем» [10]. Цей підхід є досить цікавим з позиції авторського тлумачення економічних злочинів як загроз фінансово-економічній безпеці соціальних систем. У той же час обмеження економічних злочинів перевищення прав і повноважень значно звужує їх характер як соціального явища і загрози економічній безпеці держави. Здебільшого такий підхід до економічної злочинності характерний для економік командно-адміністративного типу на кшталт Радянського Союзу.

В цілому варто наголосити, що дослідження економічних злочинів як кримінально-карних корисливих діянь є особливо важливим як в з позиції правової їх характеристики, так і з позиції формування інструментів запобігання та протидії їх поширенню для забезпечення відповідного рівня економічної безпеки держави. Такий підхід характеризує економічну злочинність як певне вмотивоване діяння, з одного боку, так і діяння, суб'єкт якого має бути покараний відповідно до норм правової системи, що регулює як господарську сферу, так і сферу запобігання та протидії злочинності (кримінальне законодавство).

2. Види злочинів

Економічна злочинність за своєю правовою природою є видом злочину, на чому й зупиняються багато вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: А.В. Андрушко, О.І. Барановський, А.М. Бойко, В.І. Василюк, О.Горбань, А.Л. Дудніков, В.П. Корж, С.Й. Кравчук, О.М. Кубецька, С.В. Логін, Т.М. Остапенко, Я.С. Палешко, О.В. Пчеліна, В.М. Попович, Л.П. Скалозуб, П.А. Трачук.

Розкриваючи це поняття у своєму науковому дослідженні, А.М. Бойко визначає його як: «вид злочинності, що становить спричинену закономірностями розвитку суспільства кримінологічно однорідну сукупність суспільно небезпечних і кримінально-караних проявів господарської діяльності, які посягають на механізм організації національної економіки і які вчиняють звичайні суб'єкти господарської діяльності – фізичні особи або службові особи юридичних осіб – суб'єктів господарської діяльності у процесі здійснення ними фактичної чи фіктивної господарської діяльності через порушення порядку її здійснення з метою отримання економічної вигоди» [11, с. 70]. Поряд з цим визначення науковець також наводить визначення поняття «злочинність у сфері економіки», хоча, на нашу думку, воно є синонімом поняття «економічної злочинності», розкриваючи його таким чином: «злочини, які, окрім господарського механізму національної економіки, посягають і на інші основні структурні елементи економічної системи, такі як власність, інтереси служби у сфері господарської діяльності тощо, а формулювання «злочини економічної спрямованості» охоплює будь-яку злочинну діяльність, спрямовану на отримання економічної вигоди» [12, с. 80–82]. Вважаємо, що економічна злочинність є ширшим поняттям, яка включає в себе злочинність у сфері економіки. Так не усі економічні злочини скоюються в сфері економіки, в окремих із них економічні злочини є інструментом для скоєння інших злочинів, наприклад, терористичних актів.

Автори В.М. Попович, П.А. Трачук, А.В. Андрушко, С.В. Логін розкривають зазначене поняття як «сукупність економічних злочинів, вчинених у сфері цивільного обігу речей, прав, дій за певний період часу з протиправним використанням легітимних технологічно-облікових операцій, фінансово-господарських і цивільно-господарських інструментів, організаційно-регулятивних та контрольно-управлінських прав і повноважень» [13, с. 32]. Викликає зацікавленість підхід щодо визначення поняття «економічна злочинність», яке наводить С.Й. Кравчук, оскільки спочатку «це кваліфіковані та окремі злочини, що вчиняються у значних розмірах. Такі злочини, як показує судова практика, важко розкриваються в рамках кримінальних справ» [14, с. 55], але вже з часом автор у іншому дослідженні розкриває це поняття з іншої точки зору: «це злочини, вчинені в економічній сфері з використанням легітимних технічно-облікових, фінансово-облікових та контрольно-управлінських прав і

повноважень» [15]. Такий підхід є цілком логічним, проте значно звужує економічні злочини до сфери їх скоєння, адже в окремих випадках сфера їх скоєння є не так метою, як інструментом для інших злочинів.

Дослідники Л.П. Скалозуб та В.І. Василичук розкривають це поняття таким чином: «це злочинність без фізичних жертв, оскільки вона не має насильницького характеру, але сучасні дослідження показали, що одним із масових видів економічної злочинності є свідоме порушення техніки безпеки та законів про охорону здоров'я й довкілля, а наслідки таких порушень у кілька разів перевищують смертність від насильницької злочинності» [16]. Крім того, ми схилиємося до думки, що фінансування тероризму є теж економічним злочином, а в результаті терористичних актів може стати жертвами велика кількість цивільних осіб. Пчеліна О.В. дає таке визначення поняттю «економічні злочини»: «це сукупність (комплекс) злочинів, що вчиняються групою осіб з розподіленням ролей та об'єднані єдиною метою. Тому вказані особливості економічних злочинів обумовлюють специфіку механізму вчинення злочинів зазначеної категорії, а саме: механізм учинення економічних злочинів є складним, оскільки відображає технологічну сторону вчинення комплексу взаємопов'язаних злочинів (основного та підпорядкованих)» [17]. Варто не погодитися із автором, адже економічні злочини можуть вчинятися як групою осіб, так і однією особою. Крім того, авторське тлумачення економічних злочинів не повною мірою характеризує процес скоєння економічного злочину та його наслідки.

Науковець А.Л. Дудніков визначає це поняття як «складне системне поняття, яке охоплює злочини, що не обмежуються посяганням на лише один об'єкт, який охороняється кримінальним законом. Основою для таких злочинів є товари, власність, гроші, валюта, господарська діяльність та ін.» [18]. Авторський підхід звужує економічні злочини лише на посягання на сукупність об'єктів економічного характеру. Проте, на нашу думку, метою економічного злочину може бути як отримання певної економічної вигоди або задоволення економічного інтересу, так і інші мотиви соціального, психологічного, політичного та іншого характерів. Прикладом може бути фінансування тероризму, за якого економічний мотив не прослідковується.

Визначення поняття «економічні злочини» знайшло також своє розкриття в «Енциклопедії Сучасної України». Так, на думку О.І. Барановського, це: «різновид злочинів, здійснюваних у процесі професійної діяльності в рамках і під прикриттям законної економічної діяльності з використанням легальних економічних інститутів (правил, форм, процедур). Економічні злочини є основою економіки тіньової і спрямовані на майнові та виробничі відносини, економічні права громадян, юридичних осіб, муніципальних і державних утворень» [19]. Такого ж підходу дотримуються вітчизняні вчені Я.С. Палешко, О.М. Кубецька, Т.М. Остапенко, в своїй науковій статті визначають поняття «економічні злочини» та «злочин у сфері економіки» як дві окремі категорії, зокрема, даючи такі визначення: «економічні злочини – різновид злочинів, здійснюваних у процесі професійної діяльності в рамках і під прикриттям законної економічної діяльності з використанням легальних економічних інститутів» [20, с. 70] та «злочин у сфері економіки – види злочинів, які здійснюють вплив на економіку країни, економічну свободу, інтереси та права суб'єктів економічних відносин, порушують функціонування економічної системи, спричиняючи різним чином шкоду» [20, с. 72]. Підхід є досить цікавим, адже вчені визначають як частину мети економічних злочинів, так і їх наслідки. Але варто зауважити, що не завжди економічні злочини здійснюються в сфері професійної діяльності. В окремих випадках це може бути не так професійна діяльність в економічній сфері, як діяльність в інших сферах, наприклад, промислове шпигунство.

Горбань О. вважає, що «це злочини, що спричиняють шкоду суспільним відносинам у виробничій, кредитно-фінансовій та торговій сферах» [21, с. 18]. З цим підходом можливо погодитися лише частково, адже наслідки економічних злочинів, як показує практика, є значно ширшими.

Розглядаючи питання, пов'язані з вчиненням злочинів у сфері економічної діяльності, В.П. Корж дає таке визначення: «Економічна злочинність – вчинення злочинів у сфері економічної діяльності створеними в структурі підприємництва та фіктивного підприємництва організованими злочинними утвореннями, тобто організованими злочинними групами, злочинними організаціями, спільнотою, що мають корумповані зв'язки зі службовими особами державних органів, що мають закономірні цілі – отримання злочинних доходів та їх легалізацію» [22]. Критичними моментами такого підходу є те, що автор обмежує коло суб'єктів, які можуть скоювати економічні злочини та обмежує їх мету, а саме отримання злочинних доходів. Зокрема, легалізація коштів, отриманих злочинним шляхом, спрямована на легалізацію уже отриманих злочинних доходів і теж є видом економічних злочинів.

3. Протиправна діяльність

Ряд поглядів дослідників щодо поняття «економічного злочину» сходяться в тому, що вони трактують його як *протиправну діяльність*, яка вчиняється для отримання економічної вигоди. Цей підхід знайшов своє відображення у працях таких науковців, як: З.С. Варналія, Є.В. Невмеженський, В.А. Предборський, Т.О. Скакун, Є.Л. Стрельцов, Д.М. Харко. Вважаємо за необхідне розглянути їх детально.

У монографії, присвяченій питанням економічної безпеки держави, науковець В.А. Предборський розкриває сутність вказаного вище поняття «як протиправну діяльність, яка охоплює різні зловживання економічною владою, посягає на порядок економічного управління, завдає істотної економічної шкоди інтересам держави, приватній підприємницькій діяльності або групам громадян, здійснюється постійно в межах і під прикриттям законної економічної діяльності менеджера з метою отримання наживи як фізичними, так і юридичними особами» [23, с. 59]. Подібний підхід, представлений в праці Т.О. Скакун, визначає поняття «економічного злочину» як «протиправну дію, яка вчиняється у сфері економіки із зловживанням влади, що посягає на порядок здійснення економічного управління та має на меті одержання економічної вигоди» [24]. Знову ж таки цей підхід значно звучує властивості економічного злочину та сферу його скоєння. Крім того, такий підхід не повною мірою визначає економічну злочинність у структурі загроз державній економічній безпеці.

На думку Є.Л. Стрельцова, «економічні злочини включають протиправні діяння, спрямовані на порушення відносин власності та існуючого порядку здійснення господарської діяльності» [25, с. 121]. Економічні злочини в окремих аспектах дійсно порушують відносини власності та порядок здійснення господарської діяльності, проте таке визначення не характеризує мотивів таких злочинів та їх наслідків, суб'єктів їх здійснення та власне інструментів такого діяння.

Досить розгорнуте визначення в своїх дослідженнях наводить Д.М. Харко та зазначає, що «економічна злочинність – це протиправна діяльність в офіційно-публічній сфері тіньової економіки, яка охоплює різні зловживання економічною владою, що посягають на порядок економічного управління; завдає суттєвої економічної шкоди інтересам держави, приватно-підприємницькій діяльності або групам громадян; скоюється постійно в межах та під прикриттям законної професійної діяльності менеджменту з метою вилучення наживи як фізичними, так і юридичними особами» [26, с. 600]. Таке визначення найбільш повно характеризує місце економічних злочинів у структурі загроз економічній безпеці держави, адже визначає значення в тіньовій економіці та суб'єктів скоєння.

Варналія З.С. притримується думки, що «економічний злочин – це суспільно небезпечна діяльність, або бездіяльність, що зумовлює погіршення соціально-економічного стану країни, призводить до порушення прав власності та інтересів суб'єктів господарювання» [27, с. 37]. Не можемо погодитися з таким підходом, адже економічні злочини порушують інтереси суб'єктів господарювання, держави та інших учасників суспільних відносин.

4. Соціально-економічне явище

У своїх дослідженнях поняття «економічна злочинність» розкривають з точки зору *соціально-економічного явища* такі вітчизняні дослідники: І.М. Базярук, В.А. Ведькал, Д.О. Грицишен, С.Ф. Денисов, Т.А. Денисова, О.Г. Кальман, С.Г. Кулик, Н.В. Лісова, Л.А. Пісковець.

На думку С.Ф. Денисова, Т.А. Денисової та С.Г. Кулик, під економічною злочинністю слід розуміти «соціально-економічне деструктивне для економіки держави явище, що проявляється у вчиненні умисних корисливих злочинів у сфері легальної і нелегальної господарської діяльності, основним і безпосереднім об'єктом якої є майнові відносини і відносини у сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання товарів і послуг з метою одержання злочинних доходів» [29, с. 124]. Схожої думки щодо визначення поняття «економічна злочинність» притримується й вітчизняний науковець О.Г. Кальман та у своєму дослідженні зазначає, що: «це деструктивне для економіки соціально-економічне явище, яке проявляється у вчиненні особами умисних корисливих злочинів у сфері легальної й нелегальної господарської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких виступають відносини у сфері виробництва та відносини власності, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг з метою отримання доходу» [30, с. 5]. Дещо розширеним порівняно з двома попередніми поняттями є визначення, яке пропонує у своїй науковій статті І.М. Базярук: «Під економічною злочинністю слід розуміти соціально-економічне деструктивне для економіки держави явище, яке проявляється у вчиненні особами навмисних корисливих злочинів у сфері легальної і нелегальної господарської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких є відносини власності, відносини у сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання товарів і послуг, а також встановлений порядок переміщення відповідних предметів через митний кордон держави з метою отримання доходу» [31]. Варто погодитися з тим, що економічна злочинність є соціальним явищем, з одного боку, та деструктивним – з іншого, тобто таким, що впливає на структуру суспільних відносин та є загрозою їх безпечного розвитку.

У свою чергу Н.В. Лісова визначає поняття «економічна злочинність» як «українське небезпечне явище, яке вкоренилося в усіх сферах функціонування держави та є негативним чинником на шляху до розбудови країни європейського зразка» [32, с. 134]. Таке визначення більшою мірою схоже на політичний лозунг, але з автором можна погодитися в тому, що економічна злочинність в Україні дійсно вкорінилася в різні сфери суспільного життя та галузі економіки, а також впливає на економічний розвиток країни, адже є загрозою для економічної безпеки держави, що в результаті проявляється на ефективності правоохоронної, оборонної та соціальної функцій держави.

Під час розкриття поняття «економічна злочинність» дещо обмежуються його поширенням лише на валютно-фінансову систему Л.А. Пісковець та В.А. Ведькал та зазначають, що «це сукупність суспільно-небезпечних діянь, що посягають на валютно-фінансову систему країни, вчинених на певній території за певний період часу» [33].

Досить ґрунтовним є визначення, запропоноване відомим вітчизняним дослідником Д.О. Грицишеним у своєму дисертаційному дослідженні, відповідно до якого «економічна злочинність – це соціально-економічне явище, яке полягає в суспільно небезпечній діяльності, яка здійснюється учасниками економічних відносин через порушення законної діяльності або здійснення незаконної діяльності та призводить до порушення інтересів економічних агентів (держава, суб'єкти господарювання, населення, міжнародні партнери та інші), принципів економічної свободи та дисбалансу в суспільних відносинах» [34, с. 114]. Такий підхід автора досить чітко показує місце економічної злочинності в цілях державної політики. Крім того, Д.О. Грицишен повною мірою характеризує це явище як загрозу державній безпеці, зокрема економічній.

5. Порушення інтересів

У виданні «Курс сучасної української кримінології» А.П. Закалюк визначає «злочинність у сфері економіки як порушення інтересів і цілей легальних учасників економічних відносин, а саме отримання у правомірний спосіб прибутку, доданої вартості» [35, с. 97]. Такий підхід має право на існування, проте значно звужує наслідки економічної злочинності, адже в результаті скоєння економічних злочинів можуть порушуватися як економічні, так і соціальні, безпекові, політичні та інші інтереси учасників суспільних відносин.

6. Джерела тіньової економіки

Економічні злочини як джерела тіньової економіки є одним із найбільш припустимих підходів, також вони характеризують їх роль та значення в забезпеченні економічної безпеки держави. Вітчизняний дослідник В.М. Попович пропонує таке трактування досліджуваного поняття: «Економічний злочин розглядається як одне з джерел утворення тіньової економіки в межах розробки спеціальної теорії детінізації економіки, її категоріального апарату, придатного об'єктивно відобразити та дати наукове пояснення економічним, криміногенним та іншим юридично значимим аспектам технологій тіньового фінансово-господарського обороту речей, прав, дій» [36, с. 89–92].

7. Корисливі зазіхання

Економічні злочини як корисливі зазіхання представлені в працях:

- Н.К. Сукач: «Економічна злочинність – сукупність корисливих зазіхань на власність, на привласнення частини результатів діяльності підприємств, організацій і установ, що сприяє формуванню та здійсненню кримінальних та корупційних дій, в результаті яких формуються грошові потоки, які використовуються злочинними елементами з метою збагачення» [37];

- Н.І. Клименко: «Економічна злочинність – поняття комплексне, воно є сукупністю корисливих посягань на економічні відносини, що охороняються законом, незалежно від форм власності та видів діяльності її суб'єктів» [38].

Такий підхід характеризує зміст економічних злочинів з позиції процесу їх скоєння та мети, що визначається мотивом злочинців.

8. Навмисні або необережні діяння

Тацій В.Я. вказує, що економічний злочин – це «вчинене приватною або посадовою особою у сфері господарської діяльності навмисне або необережне діяння (дія або бездіяльність), що завдає істотної шкоди системі господарства» [39, с. 19]. Таке тлумачення економічної злочинності характеризує лише процесуальну сторону саме в сфері економічної діяльності, проте дані види злочинів можуть вчинятися і в інших сферах.

9. Умисні корисливі злочини

У вітчизняній науковій літературі поняття «економічна злочинність» трактується певною кількістю авторів з позиції умисних корисливих злочинів, зокрема:

- М.Б. Бучко розкриває поняття «економічна злочинність» як «сукупність умисних корисливих злочинів, які вчиняються посадовими особами, іншими працівниками підприємств та установ, незалежно від форм власності, шляхом використання службового становища і місця роботи, а також так званих злочинних промислів» [40, с. 9];

- В.В. Голина, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська, О.В. Лисодед: «Під злочинністю у сфері економіки (іноді її називають економічною злочинністю) кримінологи розуміють сукупність умисних корисливих злочинів легальної і нелегальної економічної діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких виступають господарські відносини» [41, с. 257];

- Б.М. Головкін: «Злочинність у сфері економіки – це корислива злочинна діяльність службових осіб та інших учасників економічних відносин, спрямована на заподіяння матеріальної шкоди підприємствам, установам, організаціям різних форм власності або суб'єктам господарювання [42, с. 130];

- В.Т. Білоус: «Економічна злочинність – це складна інтеграційна система, що складається з умисних корисливих злочинів проти економічних відносин власності; умисних корисливих господарсько-економічних злочинів; злочинів посадових осіб, які завдають істотної шкоди у сфері економічної діяльності; злочинів, що вчиняються організованими групами і злочинними співтовариствами, які завдають значної шкоди економічним відносинам власності» [43];

- О.М. Литвак: «Злочин у сфері економіки – сукупність умисних корисливих злочинів, які вчиняються посадовими особами, іншими працівниками підприємств і установ незалежно від форм власності шляхом використання службового становища та місця роботи, а також так званих злочинних промислів, здійснення яких не пов'язано з використанням службового становища» [44, с. 216];

- О.О. Титаренко пропонує під економічними злочинами розуміти «умисні корисливі злочини, що вчиняються у сфері економіки службовими та іншими особами, які включені в систему економічних відносин і посягають на ці відносини, а також на порядок управління економікою в різних галузях господарства, заподіюючи при цьому шкоду економічним інтересам громадян, суб'єктів господарювання та держави» [45, с. 16];

- І.М. Даньшин, В.В. Голіна, О.Г. Кальман: «Економічний злочин – умисні корисливі злочини проти економічних відносин власності; умисні корисливі господарсько-економічні злочини; злочини посадових осіб, пов'язані із заподіянням істотної шкоди економічній діяльності; злочини, які вчиняються злочинними організованими групами та злочинними організаціями і завдають шкоду економічним відносинам власності, а також комерційній, фінансовій, банківській та іншій господарсько-економічній діяльності» [46, с. 127–130].

В цілому можна погодитися із авторами, але вказані підходи не охоплюють усіх наслідків економічної злочинності як суспільно небезпечного явища та не визначають його процесуальну сторону. Зазначені підходи більшою мірою характеризують лише певний вид економічних злочинів, що неможливо в певною мірою їх охарактеризувати як загрозу економічній безпеці держави.

10. Діяння у сфері економічних відносин

У вітчизняній та зарубіжній літературі зустрічаються погляди авторів на визначення поняття «економічна злочинність» як на *діяння у сфері економічних відносин*. Серед авторів, які розділяють такі підходи, можна виокремити, таких як В.Т. Білоус, В.Д. Пчолкін, І.І. Рогов, А.М. Толкач.

Так, вітчизняний вчений В.Т. Білоус вбачає у цьому понятті «передбачені кримінальним законом діяння у сфері економічних відносин, спрямовані на порушення відносин власності та існуючого порядку здійснення господарської діяльності» [47, с. 72].

У свою чергу сучасний дослідник питань кримінології А.М. Толкач тлумачить поняття «економічна злочинність» як «сукупність протиправних діянь, вчинених спеціальними суб'єктами шляхом використання власного становища і місця роботи, які спрямовані на порушення відносин власності та існуючого порядку здійснення господарської діяльності» [48, с. 280].

Розкриваючи питання, пов'язані з визначенням поняття та класифікації злочинів у сфері економіки, В.Д. Пчолкін надає таке визначення: «Злочинами у сфері економіки (економічними злочинами) визнаються передбачені кримінальним законом злоумисні суспільно небезпечні діяння, вчинені на підприємствах будь-якої форми власності, що посягають на суспільні економічні відносини, засновані на принципах свободи економічної діяльності, здійснення її на законних підставах, сумлінної конкуренції її суб'єктів, їх добросовісності й заборони завідомо кримінальних форм їхнього поведіння» [49, с. 107].

Разом з тим розкриття питання сутності поняття «економічна злочинність» знайшло своє відображення і в працях зарубіжного вченого І.І. Рогова, який вважає, що «економічна злочинність – сукупність передбачених кримінальним законом кримінологічно однорідних, суспільно небезпечних діянь, що посягають на економічну систему держави і вчиняються особами, які виконують економічні, господарські функції на підприємствах, в організаціях або у відносинах між громадянами» [50].

Відповідно до представлених підходів можна сформулювати сукупність властивостей економічної злочинності, які характеризують це суспільне явище та дозволяють його ідентифікувати як загрозу економічній безпеці держави (рис. 2).

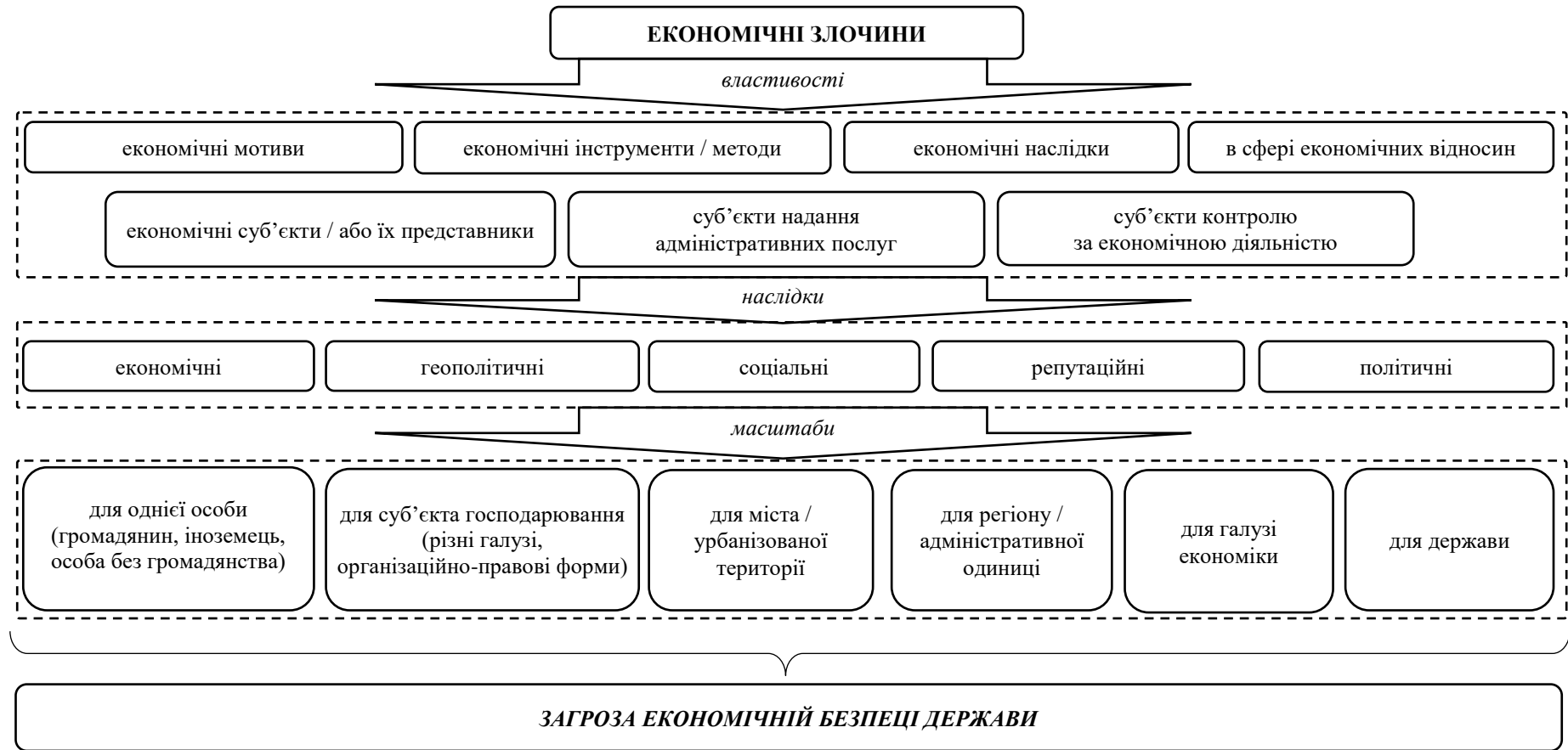

Рис. 2. Властивості економічної злочинності, що розкривають її зміст

Отже, наведені підходи до тлумачення змісту поняття «економічні загрози» мають багатовекторний характер, що пояснюється зазначеним далі:

1) економічні злочини є об'єктом різних галузей права, а саме: господарського, земельного, екологічного, адміністративного, міжнародного та кримінального. Якщо більшість галузей встановлюють параметри економічної діяльності та економічної системи в цілому, то кримінальне право характеризує економічну злочинність, власне, з позиції порушення цих параметрів;

2) економічні злочини знаходяться на перетині інтересів сукупності учасників суспільних відносин, зокрема, підприємств; державних органів; фінансово-кредитних установ; міжнародних організацій; громадських організацій; громадян та груп осіб. Це означає, що економічні злочини можуть становити загрозу діяльності кожного учасника, а в цілому є загрозою економічній безпеці держави, що призводить до порушення інтересів та як наслідок до відсутності соціального консенсусу;

3) економічні злочини є об'єктом дослідження сукупності наук, зокрема, економічних, соціальних, юридичних, державного управління, технічних. Це призводить до різного розуміння об'єктно-предметного поля визначення економічної злочинності й, відповідно, їх різного тлумачення.

Зважаючи на особливості цього дослідження та необхідності комплексного підходу, пропонуємо під економічними злочинами розуміти загрози економічній безпеці держави, що полягають у здійсненні протиправної економічної діяльності (економічні процеси, відносини, операції) або порушення вимог щодо легальної економічної діяльності для задоволення корисливих інтересів особи або групи осіб, що призводить до дисбалансу економічної системи держави, порушення економічної свободи, зниження репутації держави як міжнародного актора, в результаті чого знижується ефективність правоохоронної, соціальної, оборонної та іншої функцій держави.

Таке визначення має комплексний характер, адже йому притаманні економічні, юридичні та безпекові властивості.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших досліджень. Таким чином, вивчення дефініції «економічний злочин» дозволило ідентифікувати такі підходи авторів до цього визначення:

- діяння у сфері економічних відносин;
- кримінально карані корисливі діяння;
- умисні корисливі злочини;
- корисливі зазіхання;
- вид злочинів;
- навмисні або необережні діяння;
- порушення інтересів;
- протиправна діяльність;
- соціально-економічне явище;
- джерела тіньової економіки.

За результатами дослідження обґрунтовано об'єктивність існування кожного підходу, зважаючи на специфіку наукових досліджень з позиції вивчення економічних злочинів як загрози економічній безпеці держави, та запропоновано тлумачення: економічні злочини – це загрози економічній безпеці держави, що полягають у здійсненні протиправної економічної діяльності (економічні процеси, відносини, операції) або порушення вимог щодо легальної економічної діяльності для задоволення корисливих інтересів особи або групи осіб.

Список використаної літератури:

1. *Гарасимів Т.З.* Економічна злочинність як органічна складова буття соціуму / *Т.З. Гарасимів* // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 2. – С. 127–135.
2. *Гула Н.Л.* Виявлення підрозділами ДСБЕЗ злочинів, що вчиняються у сфері цільових спеціалізованих державних фондів / *Н.Л. Гула* // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 319–329.
3. Про боротьбу з економічною злочинністю : Проект Закону України № 269/5/26-1640 від 02.04.2002 ДПАУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2013&skl=5.
4. *Волобуєв А.Ф.* Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами при розслідуванні економічних злочинів / *А.Ф. Волобуєв* // Форум права. – 2006. – № 1. – С. 16–19.
5. *Матусовський Г.А.* Экономические преступления: криминалистический анализ / *Г.А. Матусовский*. – Харьков : Консум, 1999. – 480 с.
6. *Франчук В.В.* Поняття злочинів у сфері економіки та їх класифікація / *В.В. Франчук* // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 1 (2). – С. 244–254.
7. *Богатирьов І.Г.* Криминологія : підручник / *І.Г. Богатирьов*; за заг. ред. *І.Г. Богатирьова, В.В. Топчія*. – Київ : ВД Дакор, 2018. – 352 с.
8. *Мочкош Я.В.* Проблеми боротьби з економічною злочинністю / *Я.В. Мочкош* // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 299–304.

9. Коваленко В.В. Організація профілактики економічної злочинності в Україні : дис. ... д.ю.н. : 12.00.07 / В.В. Коваленко. – Х., 2004. – 398 с.
10. Бондаренко О.О. Становлення та розвиток сучасних підходів до визначення поняття «економічна злочинність» / О.О. Бондаренко, І.О. Юрчик // Ефективна економіка. – 2014. – № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3528>.
11. Бойко А.М. Теорія детермінації економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки : дис. ... д.ю.н. : 12.00.08 / А.М. Бойко. – Львів, 2009. – 492 с.
12. Бойко А.М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження) : монографія / А.М. Бойко. – Л. : ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 380 с.
13. Актуальні проблеми кримінального права : навчальний посібник / В.М. Попович, П.А. Трачук, А.В. Андрушко, С.В. Логін. – Київ : Юрінком Інтер, 2009. – 256 с.
14. Кравчук С.Й. Основні причини поглиблення економічної злочинності в Україні / С.Й. Кравчук // Право України. – 2002. – № 11. – С. 54–56.
15. Кравчук С.Й. Економічна злочинність в Україні : навч. посіб. / С.Й. Кравчук. – Київ : Кондор, 2009. – 282 с.
16. Скалозуб Л.П. Проблеми визначення поняття економічної злочинності / Л.П. Скалозуб, В.І. Василюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 1 (2). – С. 223–233.
17. Пчеліна О.В. Механізм вчинення економічних злочинів / О.В. Пчеліна // Право і безпека. – 2009. – № 4. – С. 118–122.
18. Дудніков А.Л. Криміналістичне поняття та структура способу злочину у сфері економічної діяльності / А.Л. Дудніков // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2013. – Вип. 13. – С. 69–77.
19. Барановський О.І. Економічні злочини / О.І. Барановський // Енциклопедія Сучасної України : енциклопедія / ред.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. – Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. – Т. 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-18798>.
20. Палешко Я.С. Поняття та класифікація злочинів, пов'язаних з економічною сферою / Я.С. Палешко, О.М. Кубецька, Т.М. Остапенко // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Сер. : Юридичні науки. – 2020. – Т. 31 (70), № 5. – С. 70–75.
21. Горбань О. Злочини у сфері економіки / О.Горбань // Юридичний вісник України. – 2007. – 156 с.
22. Корж В.П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности : монография / В.П. Корж. – Х. : Изд-во НУВД, 2002. – 412 с.
23. Предборський В.А. Економічна безпека держави : монографія / В.А. Предборський. – К. : Кондор, 2005. – 391 с.
24. Скакун Т.О. Економічні злочини: сутнісні ознаки та криміналістичний аналіз їх вчинення / Т.О. Скакун // Ефективна економіка. – 2008. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/155.pdf.
25. Стрельцов Е.Л. Экономическая преступность в Украине : курс лекций / Е.Л. Стрельцов. – Одесса : АО БАХВА, 1997. – 572 с.
26. Харко Д.М. Кримінологічні проблеми щодо визначення поняття та ознак сучасної економічної злочинності як фактора тінізації економіки України / Д.М. Харко // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип. 55. – С. 597–601.
27. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / за ред. З.С. Варналія. – К. : НІСД, 2006. – 576 с.
28. Невмеженський С.В. Правові проблеми боротьби з економічною злочинністю і корупцією : навч. посіб. / С.В. Невмеженський. – Київ : АПСВ, 2005. – 415 с.
29. Денисов С.Ф. Кримінологія. Особлива частина : навч. посіб. / С.Ф. Денисов, Т.А. Денисова, С.Г. Кулик. – Запоріжжя : КПУ, 2012. – 705 с.
30. Кальман О.Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : автореф. дис. ... д.ю.н. : 12.00.08 / О.Г. Кальман. – Харків, 2004. – 48 с.
31. Базярук І.М. Економічна злочинність та її ознаки / І.М. Базярук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www1.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/library/visnyku/nvsvy/02_2008/08bimtyo.pdf.
32. Лісова Н.В. Запобігання злочинам у сфері економічної діяльності / Н.В. Лісова // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2018. – № 2 (107). – С. 134–144.
33. Пісковець Л.А. Економічна злочинність в системі міжнародно-правового регулювання / Л.А. Пісковець, В.А. Ведькал // Наука і образование. Сер. : Право. – Днепропетровск, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/47_NIO_2015/Pravo/6_205506.doc.htm.
34. Грицишен Д.О. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності : дис. ... д.держ.упр. : 25.00.05 / Д.О. Грицишен ; Національний університет цивільного захисту України. – Харків, 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/disHrytsyshen.pdf>.
35. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки : у 3 кн. / А.П. Закалюк. – К. : Ін Юре, 2007. – 712 с.
36. Попович В.М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки : монографія / В.М. Попович. – Ірпінь : Акад. держ. податк. служби України, 2001. – 524 с.
37. Сукач Н.К. Статистична оцінка рівня економічної злочинності : автореф. дис. ... к.е.н. : 08.03.01 / Н.К. Сукач. – К. : Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана, 2006. – 20 с.

38. Клименко Н.І. Проблеми посилення боротьби з економічною злочинністю в Україні : матеріали наук.-практ. конф. / Н.І. Клименко. – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1997. – С. 291–296.
39. Тацій В.Я. Ответственность за хозяйственные преступления: объект и система / В.Я. Тацій. – Харьков, 1984. – 319 с.
40. Бучко М.Б. Сучасна корислива економічна злочинність та заходи її попередження : автореф. дис. ... к.ю.н. : 12.00.08 / М.Б. Бучко ; М-во освіти і науки України. – Х. : Нац. ун-т внутр. спр., 2002. – 24 с.
41. Кримінологія: загальна та особлива частини : підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. – Х. : Право, 2014. – 513 с.
42. Головкін Б.М. Поняття злочинності у сфері економіки / Б.М. Головкін // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 128–133 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_3_24.
43. Білоус В.Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... д.ю.н. : 12.00.07. – Х., 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/eimqe>.
44. Литвак О.М. Державний контроль за злочинністю (кримінологічний аспект) : автореф. дис. ... д.ю.н. / О.М. Литвак. – Харків, 2002. – 216 с.
45. Титаренко О.О. Кримінологічна характеристика та протидія економічним злочинам у вугільній промисловості : монографія / О.О. Титаренко. – Дніпропетровськ, 2008. – 196 с.
46. Кримінологія. Особлива частина : навч. посібник / ред. І.М. Даньшин ; укл.: І.М. Даньшин, В.В. Голіна, О.Г. Кальман / Нац. юридич. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 1999. – 232 с.
47. Білоус В.Т. Координація боротьби з економічною злочинністю : монограф. / В.Т. Білоус. – Ірпінь : Академія державної податкової служби України, 2002. – 449 с.
48. Толкач А.М. Сучасний погляд у кримінології на поняття та ознаки економічної злочинності / А.М. Толкач // Юридичний науковий електронний журнал. – 2020. – № 4. – С. 277–281.
49. Пчолкін В.Д. Проблеми визначення поняття та класифікації злочинів у сфері економіки / В.Д. Пчолкін // Право і Безпека. – 2005. – Т. 4, № 4. – С. 104–107 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2005_4_4_31.
50. Рогов И.И. Экономика и преступность / И.И. Рогов. – Казахстан : Алма-Ата, 1991.

References:

1. Garasymiv, T.Z. (2011), «Ekonomiczna zlochynnist' jak organichna skladova buttja sociumu», *Naukovyj visnyk L'viv's'kogo derzhavnogo universytetu vnutrishnih sprav*, No. 2, pp. 127–135.
2. Gula, N.L. (2013), «Vyjavlennja pidrozdilamy DSBEZ zlochyniv, shho vchynjajut'sja u sferi cil'ovyh specializovanyh derzhavnyh fondiv», *Naukovyj visnyk L'viv's'kogo derzhavnogo universytetu vnutrishnih sprav*, No. 4, pp. 319–329.
3. DPAU (2002), *Pro borot'bu z ekonomichnoju zlochynnistju*, Proekt Zakonu Ukrai'ny, No. 269/5/26-1640 vid 02.04.2002, [Online], available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2013&skl=5
4. Volobujev, A.F. (2006), «Vzajemodija slidchogo z operatyvnymy pidrozdilamy pry rozsliduvanni ekonomichnyh zlochyniv», *Forum prava*, No. 1, pp. 16–19.
5. Matusovskii, G.A. (1999), *Ekonomicheskie prestupleniya: kriminalisticheskii analiz*, Konsum, Khar'kov, 480 p.
6. Franchuk, V.V. (2011), «Ponjattja zlochyniv u sferi ekonomiky ta i'h klasyfikacija», *Naukovyj visnyk L'viv's'kogo derzhavnogo universytetu vnutrishnih sprav*, No. 1 (2), pp. 244–254.
7. Bogatyrov, I.G. (2018), *Kryminologija*, pidruchnyk, in Bogatyrov, I.G. and Topchij, V.V. (ed.), VD Dakor, Kyi'v, 352 p.
8. Mochkosh, Ja.V. (2012), «Problemy borot'by z ekonomichnoju zlochynnistju», *Chasopys Kyi'vs'kogo universytetu prava*, No. 2, pp. 299–304.
9. Kovalenko, V.V. (2004), *Organizacija profilaktyky ekonomichnoi' zlochynnosti v Ukrai'ni*, D.Sc. Thesis of dissertation, 12.00.07., H., 398 p.
10. Bondarenko, O.O. and Jurchuk, I.O. (2014), «Stanovlennja ta rozvytok suchasnyh pidhodiv do vyznachennja ponjattja "ekonomichna zlochynnist'", *Efektivna ekonomika*, No. 11, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3528>
11. Bojko, A.M. (2009), *Teorija determinacii' ekonomichnoi' zlochynnosti v Ukrai'ni v umovah perehodu do rynkovoii ekonomiky*, D.Sc. Thesis of dissertation, 12.00.08, L'viv, 492 p.
12. Bojko, A.M. (2008), *Determinacija ekonomichnoi' zlochynnosti v Ukrai'ni v umovah perehodu dorynkovoii ekonomiky (teoretyko-kryminologichne doslidzhennja)*, monografija, LNU im. Ivana Franka, L'viv, 380 p.
13. Popovych, V.M., Trachuk, P.A., Andrushko, A.V. and Login, S.V. (2009), *Aktual'ni problemy kryminal'nogo prava, navchal'nyj posibnyk*, Jurinkom Inter, Kyi'v, 256 p.
14. Kravchuk, S.J. (2002), «Osnovni prychny poglyblennja ekonomichnoi' zlochynnosti v Ukrai'ni», *Pravo Ukrai'ny*, No. 11, pp. 54–56.
15. Kravchuk, S.J. (2009), *Ekonomiczna zlochynnist' v Ukrai'ni*, navch. posib., Kondor, Kyi'v, 282 p.
16. Skalozub, L.P. and Vasylynchuk, V.I. (2011), «Problemy vyznachennja ponjattja ekonomichnoi' zlochynnosti», *Naukovyj visnyk L'viv's'kogo derzhavnogo universytetu vnutrishnih sprav*, No. 1 (2), pp. 223–233.
17. Pchelina, O.V. (2009), «Mehanizm vchynennja ekonomichnyh zlochyniv», *Pravo i bezpeka*, No. 4, pp. 118–122.
18. Dudnikov, A.L. (2013), «Kryminalistyczne ponjattja ta struktura sposobu zlochynu u sferi ekonomichnoi' dijal'nosti», *Teorija ta praktyka sudovoii' ekspertyzy i kryminalistyky*, Issue 13, pp. 69–77.

19. Baranovskiy, O.I. (2009), «Ekonomiczni zlochyny», *Encyklopedija Suchasnoi' Ukrainy*, encyklopedija, in Dzjuba, I.M., Zhukovskiy, A.I., Zheleznyak, M.G. et al. (ed.), NAN Ukrainy, NTSh, Instytut encyklopedychnyh doslidzen' NAN Ukrainy, Kyi'v, Vol. 9, [Online], available at: <https://esu.com.ua/article-18798>
20. Paleshko, Ja.S., Kubecka, O.M. and Ostapenko, T.M. (2020), «Ponjattja ta klasyfikacija zlochyniv, pov'jazanyh z ekonomichnoju sferoj», *Vcheni zapysky tavrjjs'kogo nacional'nogo universytetu imeni V.I. Vernad'skogo. Ser. Jurydychni nauky*, Vol. 31 (70), No. 5, pp. 70–75.
21. Gorban', O. (2007), «Zlochyny u sferi ekonomiky», *Jurydychnyj visnyk Ukrainy*, 156 p.
22. Korzh, V.P. (2002), *Teoreticheskie osnovy metodiki rassledovaniya prestuplenii, sovershaemykh organizovannymi prestupnyimi obrazovaniyami v sfere ekonomicheskoi deyatel'nosti*, monografiya, Izd-vo NUVD, Kh., 412 p.
23. Predbors'kyj, V.A. (2005), *Ekonomiczna bezpeka derzhavy*, monografiya, Kondor, K., 391 p.
24. Skakun, T.O. (2008), «Ekonomiczni zlochyny: sutnisni oznaky ta kryminalistychnyj analiz i'h vchynennja», *Efektivna ekonomika*, No. 3, [Online], available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/155.pdf
25. Strel'tsov, E.L. (1997), *Ekonomiceskaya prestupnost' v Ukraine*, kurs lektsii, AO BAKhVA, Odessa, 572 p.
26. Harko, D.M. (2010), «Kryminologichni problemy shhodo vyznachennja ponjattja ta oznak suchasnoi' ekonomichnoi' zlochynnosti jak faktora tinizacii' ekonomiky Ukrainy», *Aktual'ni problemy derzhavy i prava*, Issue 55, pp. 597–601.
27. Varnalija, Z.S. (ed.) (2006), *Tin'ova ekonomika: sutnist', osoblyvosti ta shljahy legalizacii'*, NISD, K., 576 p.
28. Nevmezhen'skyj, Je.V. (2005), *Pravovi problemy borot'by z ekonomichnoju zlochynnistju i korupcijeju*, navch. posib., APSV, Kyi'v, 415 p.
29. Denysov, S.F., Denysova, T.A. and Kulyk, S.G. (2012), *Kryminologija. Osoblyva chastyna*, navch. posib., KPU, Zaporizhzhja, 705 p.
30. Kal'man, O.G. (2004), *Zlochynnist' u sferi ekonomiky Ukrainy: teoretychni ta prykladni problemy poperedzhennja*, Abstract of D.Sc. dissertation, 12.00.08, Harkiv, 48 p.
31. Bazjaruk, I.M. (2008), «Ekonomiczna zlochynnist' ta i'i oznaky», *Naukovyj visnyk L'viv's'kogo derzhavnogo universytetu vnutrishnih sprav*, No. 2, [Online], available at: https://www1.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/library/visnyky/nvsvy/02_2008/08bimtyo.pdf
32. Lisova, N.V. (2018), «Zapobigannja zlochynam u sferi ekonomichnoi' dijal'nosti», *Naukovyj visnyk Nacional'noi' akademii' vnutrishnih sprav*, No. 2 (107), pp. 134–144.
33. Piskovec', L.A. and Ved'kal, V.A. (2015), «Ekonomiczna zlochynnist' v systemi mizhnarodno-pravovogo reguljuvannja», *Nauka i obrazovanie. Ser. Pravo*, Dnepropetrovsk, [Online], available at: http://www.rusnauka.com/47_NIO_2015/Pravo/6_205506.doc.htm
34. Grycyszen, D.O. (2021), *Derzhavna polityka v sferi zapobigannja ta protydii' ekonomichnij zlochynnosti*, D.Sc. Thesis of dissertation, 25.00.05, Nacional'nyj universytet cyvil'nogo zahystu Ukrainy, Harkiv, [Online], available at: <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/disHrytsyszen.pdf>
35. Zakaljuk, A.P. (2007), *Kurs suchasnoi' ukrai'ns'koi' kryminologii'. Teoretychni zasady ta istorija ukrai'ns'koi' kryminologichnoi' nauky*, u 3 kn., In Jure, K., 712 p.
36. Popovych, V.M. (2001), *Ekonomicno-kryminologichna teorija detinizacii' ekonomiky*, monografiya, Akad. derzh. podatk. sluzhby Ukrainy, Irpin', 524 p.
37. Sukach, N.K. (2006), *Statystychna ocinka rivnja ekonomichnoi' zlochynnosti*, Abstract of Ph.D. dissertation, 08.03.01, Kyi'v. nac. ekon. un-t im. V.Get'mana, K., 20 p.
38. Klymenko, N.I. (1997), *Problemy posylennja borot'by z ekonomichnoju zlochynnistju v Ukraini*, materialy nauk.-prakt. konf., In-t zakonodavstva Verhovnoi' Rady Ukrainy, K., pp. 291–296.
39. Tatsii, V.Ya. (1984), *Otvettvennost' za khozyaistvennye prestupleniya: ob"ekt i sistema*, Khar'kov, 319 p.
40. Buchko, M.B. (2002), *Suchasna koryslyva ekonomichna zlochynnist' ta zahody i'i' poperedzhennja*, Abstract of Ph.D. dissertation, 12.00.08, M-vo osvity i nauky Ukrainy, Nac. un-t vnutr. spr., H., 24 p.
41. Golina, V.V., Golovkin, B.M., Valuj's'ka, M.Ju. et al. (2014), *Kryminologija: zagal'na ta osoblyva chastyna*, pidruchnyk, in Golina, V.V. and Golovkin, B.M. (ed.), Pravo, H., 513 p.
42. Golovkin, B.M. (2013), «Ponjattja zlochynnosti u sferi ekonomiky», *Forum prava*, No. 3, pp. 128–133, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_3_24
43. Bilous, V.T. (2004), *Koordinacija upravlinnja pravoohoronnyimi organamy Ukrainy po borot'bi z ekonomichnoju zlochynnistju (administratyvno-pravovij aspekt)*, D.Sc. Thesis of dissertation, 12.00.07, H., [Online], available at: <http://surl.li/eimqe>
44. Lytvak, O.M. (2002), *Derzhavnyj kontrol' za zlochynnistju (kryminologichnyj aspekt)*, Abstract of Ph.D. dissertation, H., 216 p.
45. Tytarenko, O.O. (2008), *Kryminologichna charakterystyka ta protydija ekonomichnym zlochynam u vugil'nij promyslovosti*, monografiya, Dnipropetrov's'k, 196 p.
46. Dan'shyn, I.M. (ed.) (1999), *Kryminologija. Osoblyva chastyna*, navch. posibnyk, ukl.: Dan'shyn, I.M., Golina, V.V. and Kal'man, O.G., Nac. jurydych. akad. Ukrainy im. Jaroslava Mudrogo, Pravo, H., 232 p.
47. Bilous, V.T. (2002), *Koordinacija borot'by z ekonomichnoju zlochynnistju*, monograf., Akademiya derzhavnoi' podatkovoi' sluzhby Ukrainy, Irpin', 449 p.
48. Tolkach, A.M. (2020), «Suchasnyj pogljad na kryminologii' na ponjattja ta oznaky ekonomichnoi' zlochynnosti», *Jurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal*, No. 4, pp. 277–281.
49. Pcholkyn, V.D. (2005), «Problemy vyznachennja ponjattja ta klasyfikacii' zlochyniv u sferi ekonomiky», *Pravo i Bezpeka*, Vol. 4, No. 4, pp. 104–107, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2005_4_4_31
50. Rogov, I.I. (1991), *Ekonomika i prestupnost'*, Alma-Ata, Kazakhstan.

Дикий Анатолій Петрович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування, докторант Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0002-5819-0236>.

Наукові інтереси:

- запобігання та протидії економічній злочинності;
- економічна безпека України.

Дукуї А.Р.

Economic crime as a threat to the economic security of the state: conceptual and content provisions and properties

Economic crime has an unconditional impact on the system of economic security of the state, because it is a destructive factor that destroys the system of economic relations at various levels both from the inside and from the outside. Considering the fact that economic crime is in the object-subject field of economic sciences and is a threat to the economic security of the state, it should be transferred to the field of economic sciences that study the economic security of the state. The analysis of scientific sources made it possible to group all approaches according to how they are interpreted by the authors, in particular: criminally punishable selfish actions; type of crimes; illegal activity; socio-economic phenomenon; intentional self-serving crimes; actions in the field of economic relations; violation of interests; sources of the shadow economy; selfish encroachments; intentional or negligent acts. The analysis of the above approaches to the interpretation of the meaning of the concept of «economic threats» made it possible to reveal its multi-vector nature, which is caused by the following: economic crimes are the object of various branches of law, in particular: economic, land, environmental, administrative, international and criminal; economic crimes are at the intersection of the interests of the totality of participants in social relations, in particular: enterprises; government agencies; financial and credit institutions; international organizations; NGOs; citizen and group of persons; economic crimes are the object of research of a set of sciences, in particular: economic, social, legal, public administration, technical. The awareness of the object-subject field of the definition of economic crime made it possible to propose that economic crimes should be understood as threats to the economic security of the state, which consist in the implementation of illegal economic activity (economic processes, relations, operations) or the violation of requirements for legal economic activity to satisfy the selfish interests of a person or groups of people.

Keywords: economic crime; economic security; types of crimes.

Стаття надійшла до редакції 31.10.2022.